

BİBLİYOGRAFYA :

Lothrop Stoddard, *Hâzîrû'l-âlemi'l-İslâmî* (trc. Accâc Nüveyhid, nşr. Şekîb Arslan), Beyrut 1394/1973, III, 1-161; Ahmed İbrâhîm Diyâb, *Leme'hât mine't-târîhi'l-İfrîkî el-hadîs*, Riyad 1401/1981, s. 65 vd.; T. W. Arnold, *İntişâr-ı İslâm Tarihi* (trc. Hasan Gündüzler), Ankara 1982, s. 113-140, 342-362; Muhammed Abdullah en-Nakîre, *İntişârü'l-İslâm ft Şarkî İfrîkıyye ve münâhedatü'l-Ğarbi lehû*, Riyâd 1402/1982; H. İbrâhîm Hasan, *İntişârü'l-İslâm fi'l-kârreti'l-İfrîkıyye*, Kahire 1984; P. Balta, *L'Islam dans le monde*, Paris 1986, s. 343-353; Hasan Ahmed Mahmûd, *el-İslâm ve's-şekâfetü'l-Ârabiyye ft İfrîkıyâ*, Kahire 1986, s. 53 vd., 277-452; M. Ali Kettânî, *Muslim Minorities in the World Today*, London 1987, s. 161-190; Hüseyin Mü'nîs, *Atlasu Târîhi'l-İslâm*, Kahire 1407/1987, s. 335, 379-380; Ünver Günay, "Zenci Afrika'da İslâmiyet'in Yayılışının Belli Başlı Safhaları", *İslâmî İlimler Fakültesi, Prof. Dr. M. Tayyib Okçu Armağanı*, Ankara 1978, s. 147-157; a.mlf., "Zenci Afrika'da İslâmiyet'in Yayılışının Temel Etkenleri", *İslâmî İlimler Fakültesi Dergisi*, sy. 4, Ankara 1980, s. 105-117; Z. I. Oseni, "The Prophet's Contact With Africa", *The Muslim World League Journal*, IX/11, Makkah 1982, s. 12; Muhammed Hamîdullah, "African Muslims in the Time of the Prophet", *a.e.*, XII/9-10 (1985), s. 22-26.

AHMET ÖZEL

AFRİKA BİRLİĞİ TEŞKİLATI

(منظمة الوحدة الإفريقية)

Güney Afrika Cumhuriyeti ile
Namibia'nın dışında kalan bütün
Afrika ülkelerinin üye bulundukları
milletlerarası bir teşkilât.

Afrika Birliği Teşkilâtı (İng. Organization of African Unity; Fr. l'Organisation de l'Unité africaine) Adisababa Konferansı (Mayıs 1963) sonunda bağımsız otuz Afrika ülkesi tarafından kurulmuştur. Amacı Afrikalılar arasında dayanışmayı ve birliği güçlendirmek, iş birliğini geliştirmek, ülkelerin bağımsızlıklarını, toprak bütünlüklerini ve hâkimiyetlerini savunmak, sömürgeciliğin her çeşidini yok etmek, ırkçılığa ve kıyıma karşı mücadele vermek, insanların refah seviyelerini yükseltmek ve Birleşmiş Milletler kuruluş yasasına uygun olarak milletlerarası iş birliğini geliştirmektir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra sömürgeciliğin tasfiyesi ile milletlerarası politika sahnesine çıkan genç devletlerin karşı karşıya bulundukları benzer problemler ve ortak tarihî geçmiş, bu devletler arasında iş birliği ve dayanışmanın geliştirilmesini mecburi hale getirmiştir. Bu sebeple siyasî ve iktisadî

Afrika
Birliği
Teşkilâtı'nın
arması

politika alanında etkili olabilmek için çok sayıda mahallî teşkilât kurulmuştur. Afrika Birliği Teşkilâtı kurulmadan önce Afrikalılar arasında birliği ve dayanışmayı arttırmak amacıyla 1958'de Gana-Gine Birliği, 1960'ta Gana-Gine-Mali Birliği, 1961'de Afrika Devletleri ve Madagaskar Birliği, Kazablanka devletler grubu, yine 1961'de Monrovia devletler grubu gibi daha dar kapsamlı bazı teşkilâtlar kurulmuşsa da bunlar Afrika Birliği Teşkilâtı'nın oluşmasıyla fonksiyonlarını kaybettiği için dağılmışlardır.

Habeşistan İmparatoru Hâile Selâsiye'nin gayretleri ile 22-25 Mayıs 1963'te Adisababa'da bir araya gelen otuz iki bağımsız Afrika ülkesinin devlet veya hükûmet başkanları Afrika Birliği Teşkilâtı için kuruluş kararı aldılar ve Togo ile Fas'ın dışındaki bütün ülke temsilcileri teşkilâtın kuruluş yasasını imzaladılar. Bu yasada üye devletlerin eşitliği, birbirlerinin iç işlerine karışmaları ve toprak bütünlüklerine saygı duymaları teşkilâtın temel prensipleri olarak belirlenmiştir. Afrika kıtasında yer alan bütün bağımsız devletlerin teşkilâta üye olma hakları bulunmaktadır.

Teşkilâtın Başlıca Organları. 1. Devlet ve Hükûmet Başkanları Kongresi. Üye ülkelerin devlet veya hükûmet başkanlarından oluşan teşkilâtın en yüksek karar organıdır. Üye devletler arasındaki politikaları düzenlemek için yılda bir defa toplanır. Her üye eşit hakka sahip olup kararlar üçte iki çoğunlukla alınır. Teşkilâtın başkanı üyeler arasından bir yıl için seçilir. 2. Bakanlar Konseyi. Üye devletlerin dış işleri veya diğer bakanlarından oluşur. Normal zamanlarda yılda iki defa toplanır. Devlet ve Hükûmet Başkanları Kongresi ile ilgili hazırlıkları yürütür. 3. Genel Sekreterlik. Teşkilâtın devamlı organı olup merkezi Adisababa'dadır. Üye ülkeler arasında imzalanan anlaşmaların ve teşkilât yasasının uygulanmasına yardımcı olur; bütçenin,

özel ve yıllık raporların hazırlanmasını sağlar. Genel sekreter, Devlet ve Hükûmet Başkanları Kongresi tarafından seçilir. 4. Hakemlik, Uzlaştırma ve Arabuluculuk Komisyonu. 1964 yılında üye ülkeler arasındaki meseleleri barışçı yollarla çözmek için Devlet ve Hükûmet Başkanları Kongresi'nin seçtiği yirmi bir üyeden oluşturulmuştur. Bir başkanı ve iki başkan yardımcısı vardır. Bu organların dışında teşkilâtın ekonomik ve sosyal işler; eğitim, kültür, bilim ve sağlık; savunma ile çalışma olmak üzere dört özel komisyonu, ayrıca bağımsızlık hareketlerini desteklemek ve koordine etmek için bir komitesi (African Liberation Committee) bulunmaktadır.

Afrika Birliği Teşkilâtı, üye ülkeler arasındaki anlaşmazlıkların çözümü için yaptığı ara buluculuk çalışmalarının bir kısmında başarılı olmuştur. Genellikle devletler arasındaki çatışmaların sınırlandırılması konusunda başarı kazandı. Bilhassa Gine-Yukarı Volta, Gana-Fildişi Sahili ve Fas-Cezayir sınır anlaşmazlıklarının çözüme bağlanmasında, ayrıca Kenya-Somali ve Somali-Habeşistan sınır çatışmalarının durdurulmasında önemli rol oynadı. Bunlardan başka sömürgecilikle mücadele ve Güney Afrika, Rodezya, Portekiz yönetimleriyle ilişkiler üzerine ülke politikalarının koordine edilmesinde başarı sağladı. Fakat Nijerya'da 1968-1970 yılları arasında meydana gelen iç karışıklıkları durdurma ve Afrika'da siyasî birlik sağlama konularında başarılı olamadı. Arap-İsrail Savaşı, Angola ve Batı Sahra gibi konular üyeler arasında görüş ayrılıklarına ve ciddi gerilimlere sebep oldu. Güney Afrika Cumhuriyeti'ndeki beyaz azınlık yönetiminin uyguladığı ırkçı politikaya karşı ortak bir politika oluşturarak yönetimle mücadele edenlere destek sağladı. Bugün Birleşmiş Milletler'de kurduğu Afrika grubu ile milletlerarası politika alanında etkinliğini sürdürmektedir.

Afrika Birliği Teşkilâtı'nın kuruluşunda en aktif rolü Afrika'daki İslâm ülkeleri oynamışlardır. Teşkilâta üye olan Afrikalı İslâm ülkelerinin hepsi, aynı zamanda İslâm Konferansı Teşkilâtı'nın, ayrıca Kuzey Afrika'daki İslâm ülkeleri Arap Birliği'nin üyesidirler. Müslüman ülkeler, Afrika Birliği Teşkilâtı'nın İslâm Konferansı Teşkilâtı ve Arap Birliği ile olan münasebetlerinde de etkilidirler.

BİBLİYOGRAFYA :

Gilbert Abcarian — George S. Masannat, *Contemporary Political Systems*, New York 1970, s. 370-372; Edmond Jouve, "La montée du Tiers Monde Sur la Scène Internationale", *Mélanges Offerts À George Burdeau*, Paris 1977, s. 1127-1154; A. Mahtar M' Bow, "Voici l'Afrique", *Le Nouveau dossier Afrique*, Marabout 1977, s. 14-15; Baskin Oran, *Az Gelişmiş Ülke Milliyetçiliği/Kara Afrika Modeli*, Ankara 1977, s. 220-221; E. A. Boateng, *A Political Geography of Africa*, Cambridge 1980, s. 248-271; *The Cambridge Encyclopedia of Africa* (ed. Roland Oliver), London 1984, s. 460-461; Samauhi Fawq el'Adah, *A Dictionary of Diplomacy and International Affairs*, Beirut 1986, s. 300-301; *Africa South of the Sahara 1988*, London 1987, s. 199-201; Hilmi S. Yousuf, "The OAU and the African Liberation Movement", *Pakistan Horizon*, sy. XXXVIII/4, Karachi 1985, s. 55-67.

DAVUT DURSUN

AFSUN

(bk. SİHİR).

AFŞAR

(bk. AVŞAR).

AFŞARLILAR

(bk. AVŞARLILAR).

AFŞİN

XI. yüzyılın en tanınmış
Selçuklu beylerinden.

"Afşin", aslında Üşrüsene beylerinin unvanı idi. Bununla beraber kelime, bu Oğuz beyinin unvanı değil adı olmalıdır. Afşin'in babasının adı Bekçidir. Tuğrul Bey zamanında Anadolu'ya yapılan akınlar, 1063'te Alparslan'ın tahta geçmesi üzerine Bizans için daha tehlikeli bir hal almıştı. Bunun başlıca sebeplerinden biri, Bizans ucunda yaşayan Oğuz (Türkmen) gruplarının Seyhun boyları ile Horasan'dan gelen yeni ve kalabalık oymaklarla daha da güçlenmiş olmalarıdır. Bu gruplardan birinin Arrân'da (Er-rân), diğerinin Azerbaycan'da, bir başkasının da Van gölü çevresinde yurt tuttukları anlaşılmaktadır. Sonuncu grup, "Horasan Sâları" unvanını taşıyan bir kumandan tarafından idare edilmekteydi. İşte Afşin, tarih sahnesinde ilk defa bu Oğuz grubunun en büyük beylerinden biri olarak görülmektedir. 1066 yı-

linda Hâcib Gümüş Tegin, yanında Emîr Afşin ve diğer beyler olduğu halde Murat ve Dicle boylarındaki bazı yerleri aldıktan sonra Nizip'i kuşattıysa da alamadı. Bunun üzerine Hısnımansûr (Adıyaman) yöresine girdi, burada pek çok ganimet elde etti; geri dönerken de Bizans'ın Urfa Valisi Aruandanos ile karşılaştı. Yapılan savaşta Aruandanos mağlûp oldu ve esir düşerek kumandanları ve bazı askerleriyle birlikte Urfa önünde satıldı. Afşin daha sonra pek çok esir ve ganimetle geri döndü.

Emîr Afşin, bu önemli seferde büyük rol oynamasına rağmen, Gümüş Tegin'in kardeşini Ahlat'ta öldürmesine kayıtsız kalamadı ve Gümüş Tegin'i öldürdü. Ancak sultan tarafından cezalandırılacağından korkup adamlarıyla birlikte Ayıntab taraflarına geldi. Orada akınlar yaptıktan sonra Antakya bölgesine indi, burayı da görülmemiş bir şekilde talan etti ve Antakya şehrini kuşattı (1068). Bu sırada Alparslan'ın, kendisini bağışladığı haberinin gelmesi üzerine Antakyalılar'la anlaştı. Buna göre Antakyalılar Türk kumandanına 100.000 altınla aynı değerinde kıymetli kumaş (dîbâc) ve eşya verdiler. 2 Mayıs 1068'de Alparslan'ın yanına gitmek üzere Antakya'dan ayrıldı.

1069'da Bizans Hükümdarı Romanos Diogenes büyük bir ordu ile Halep bölgesinde savaşırken Emîr Afşin de Anadolu içlerine girip Sakarya kıyılarına kadar gitmiş, bir Bizans kumandanının yardımıyla Sivrihisar'ın güneyindeki Ammüriyye (Amorion) şehrini zaptedip yağmalamıştı. Buradan İstanbul'a doğru ilerlerken Romanos Diogenes'e ait altı bin attan oluşan bir sürüyü de ele geçirdi. Faaliyetlerinden haberdar olan Romanos Diogenes yolunu kesmek istediye de başaramadı ve Afşin Çukurova'dan geçerek Antakya bölgesine ulaştı. Çevreyi yağma ettikten sonra Antakya'yı tekrar kuşattı, fakat şehir halkının teklif ettiği 20.000 altını kabul edip kuşatmayı kaldırdı.

1070'te Er Basgan'ın Bizans'a iltica etme olayı meydana geldi. Selçuklu hânedanına mensup olan Er Basgan, aynı zamanda Alparslan'ın kız kardeşi Gevher Hatun'un kocasıydı. Onun, Alparslan'ın Tuğrul Bey'in halefi olmasını istediği ve bunun için çalıştığı bilinmektedir. Bugün henüz bilinmeyen bazı sebeplerden dolayı Selçuklu hükümdarını

kızdırmış, sultanın buyruklarını dinlemeyen ve muhtemelen bu yüzden kendilerine "Yâvegiyye" (kaçaklar, itaatsizler) denilen Oğuzlar'dan oluşan bir topluluğun başına geçmişti. Aynı yılın sonlarında Hemedan'dan Van gölü çevresine gelen Alparslan, Erciş ve Malazgirt'i kolayca aldıktan sonra Emîr Afşin'e, Er Basgan'ı yakalayıp huzuruna getirmesini emretti. Bunu haber alan Er Basgan, emri altındaki Yâvegiyye ile Bizans ülkesine doğru kaçtı, Afşin de onu takibe koyuldu. Bu arada Er Basgan, karşısına çıkan Bizans kumandanı Manuel Komnenos'u ağır bir yenilgiye uğratarak esir aldı. Manuel, Er Basgan'ın mülteci sıfatıyla geldiğine ancak esir düştüğü zaman inandı. Afşin'in yaklaşmakta olduğu haberi alınınca da ikisi birlikte süratle İstanbul'a doğru hareket ettiler. Afşin de takibe devam ederek bazı kaynaklara göre İstanbul yakınlarına kadar gitti. Ancak kışın bastırması üzerine yanındaki pek çok esir ve ganimetle Ahlat'a dönüp durumu Alparslan'a bildirdi. Emîr Afşin Malazgirt Savaşı'na da katılmış ve zaferin kazanılmasında önemli bir rol oynamıştır.

1077'de Selçuklu Hükümdarı Melikşah Suriye'yi kardeşi Tutuş'a iktâ* etti ve başta Afşin olmak üzere birçok Oğuz beyini onun hizmetine verdi. Tutuş bu beylerle birlikte Halep'i kuşattıysa da alamadı. Sonra Dimaşk Valisi Atsız'ın yardım istemesi üzerine oraya gitti. Dimaşk'ta Tutuş'un Atsız'ı öldürmesi, Afşin'in ona olan güvenini sarstı ve askerinin çoğu ile birlikte hizmetinden ayrılmasına sebep oldu. Kuzeye doğru yönelen Afşin, etrafı yağmalayarak Antakya yöresine geldi ve orayı da talan etti. Sonunda şehir halkı istediği parayı verince, 1078'de pek çok ganimetle birlikte Diyarbekir'e doğru hareket etti. Sibt İbnü'l-Cevzî, bu hadiseyle ilgili olarak Antakyalılar'ın bir taraftan 30.000 altın vermeyi vaad edip Afşin'i oyalarken diğer taraftan da Tutuş'u çağırıldıklarını, Afşin'e kızgın olan Tutuş'un harekete geçtiğini, bunun üzerine Afşin'in de Diyarbekir'e kaçtığını yazmaktadır. Azîmî de Afşin'in gelmesinden sonra Halep bölgesinde kıtlık çıktığını bildirir. Bundan sonra hiçbir kaynaktan Emîr Afşin'e dair bir kayıt mevcut değildir. Bu durum, onun yurduña döndükten kısa bir zaman sonra ölmüş olabileceğini hatıra getirmektedir.